

AZ UTOLSÓ NEGYEDSZÁZAD NÉHÁNY ÚJ RÉTEGTANI EREDMÉNYE
A BAKONY OLIGOCÉN-NEOGÉN TERÜLETEIN

Báldi Tamás^X

1. Oligocén vonatkozásában kétségtelenül a korábban "helvétikavicsok"-nak jelölt (pl. Vadász 1960) képződményekkel kapcsolatban mutatható fel sok, fontos, új eredmény. Báldi, majd különösen Korpás munkássága nyomán a hetvenes években a "helvétikavicsok"-ról az alábbiak derültek ki.

a./ E kavicsok javarészt nem "helvétien" korúak, hanem egy jóval idősebb, nagyobb vastagságú felsőoligocén formáció részei. E formációt előbb Móri, később Csatkai Formáció néven írtuk le.

b./ A formáció nehogy 800 méter vastag, és uralkodóan aleurit, finom homok és vörös/tarka agyag építi fel, benne a kavicsok csak vékony közbetelepülések. A kavicsok átmérője és mennyisége Ny-ról K felé haladva csökken. Felszíni felvételnél természetesen a kavicsok tűnnek fel, innen a korábban téves megítélés. A szén- és bauxit-kutatások révén mélyült számtalan magfúrás nyomán azonban fény derült a formáció valódi jellegére.

c./ Gerinces szórvány-leleteken kívül, főleg édesvízi és szubaerikus molluszkák maradványait találjuk, többnyire gyenge megtartásban. A molluszkák a Mainzi-medence és a bajor molassz "chattien"-jéből leírt fajokkal azonosak. A szedimentológiai ciklicitás és a molluszkafaunák paleoökológiai elemzése egyaránt a Csatkai Formáció alluviális eredetét, egy meanderező, kisebb folyó síksági fáciesét igazolja. A formáció diszkordánsan települ preoligocénre, és így a nyersanyag-kutatást erősen zavaró tényező. (V.Ü. Telegdi-Roth: "infraoligocén denudáció".)

2. A mélyebb miocén egyedül álló, és laterális nyomonkövetés szempontjából eléggé elszigetelt előfordulása a Várpalotai-medence. Már Telegdi-Roth, majd Strausz és Szalai publikációi révén korábban híressé vált a

^XELTE Földtani Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 3/a.

"várpalotai fauna", melynek a Bécsi-medence "grundi típusú" molluszkafaunájával való hasonlóságát Telegdi-Roth felismerte. Az utóbbi évtizedekben Kókay József hatalmas mélyfúrásai és felszíni anyagon végzett, méltán nemzetközileg is elismertté vált paleontológiai és geológiai vizsgálatai teljesen új megvilágításba helyezték a Várpalotai-medence miocénjét. Kókay munkásságának még számos részletében nem is publikált eredményei címszavakban való összefoglalása az alábbi:

- a Paratethys területén egyedülálló, mediterrán, tengeri ottnangien fauna leírása, értékelése (felszíni lelőhelyek: Bántapusztán vannak);
- tengeri kárpátien leírása (felszínen ugyancsak Bántapusztán).

A chlamyszos-bryozoás meszes-kvarcarenites fácies laterálisan nyomkövethető Vál környékén át az ismert pomázi, cinkotai, mogyoródi, stb. előfordulásokig. A sziliciklasztos és meszes self közötti átmeneti fáciesekből áll egyébként a fekvő ottnangien is Várpalotán.

- a Szabó-bányai homokban levő klasszikus molluszkafauna legalsó bádenien (akárcsak a grundi fauna a Bécsi-medencében).

- További értékes eredmények a szarmata és a pannóniai emeletek vonatkozásában.

3. Értékes új rétegtani eredmények születtek a Bakonyt övező "pannon s.l." üledékes rétegsorok terén is. Az utóbbi években kombinált magnetostratigráfiai módszerekkel bizonyítást nyert, hogy mind az "alsó-pannon" (pannonien), mind a "felső-pannon" (pontusien) még a késői miocén üledéke és ilyen értelemben a tortonien (felsőserravallien) megfelelője, tehát a pliocénben már nem létezett. Különösen értékesek ezen a téren Müller Pál, Magyar Imre, Jámbor Áron és mások kontribúciói.

4. Szenzációszámba menő felfedezések voltak a pliocén bazalt-vulkánok kaldera-kitöltéseiben felismert olajpala előfordulások. Az olajpalák eutróf kaldera-tavak üledékei, anyaguknak olykor 50 százalékát szerves anyag (Kerogén + bitumen) alkotja. Az olajpalák felismerése (Pula, Gérce, Sitke, stb.) Jámbor Áron és Solti Gábor érdeme. Nagy Lászlóné az "élő kőveteknek" számító *Botryococcus braunii* KÜTZING algát meghatározva, kimutatta a szerves anyag legfőbb forrását. Dús diatóma flórák kísérik az olajpalák szervesetlen alkotóelemeit. Futó János Ősorr-szarvú csontváz-lelete a pulai olajpalából, ugyancsak őslénytani szenzáció.

5. A bazalt-vulkánok korának meghatározása Balogh Kadosa érdeme (ATOMKI, Debrecen). K/Ar módszerrel kimutatta, hogy a legtöbb bazalt-test 2-5 millió éves, tehát bizonyítottan pliocén. Eddig csak azt tudtuk, hogy a pannont áttöri (posztpannon).

6. Nemzetközi szenzáció volt Vértes László Hominida lelete Vértes-szőlősön, a Bakony K-i peremvidékéről. Megtalálása idején Európa második legrégebb ősember-maradványa a "Pithecanthropus" típusba sorolható. A csont-leleteken kívül lábnyomok, és gazdag Vertebrata kísérő-fauna (feldolgozta Jánossy Dénes és Kretzoi Miklós), nem kevésbé a már Budáról ismert kavics-kultúra eszközei kerültek elő.